

فارابی (معلم ثانی)

فارابی

معلم ثانی

نویسنده:

استاد دینار معلم دی

تصویرگر: بهنام خیامی

سرشناسه	: معتمدی، اسفندیار، ۱۳۱۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: فارابی (معلم ثانی)
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص: مصور (رنگی)
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۸۹۶-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir
	: قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: خیامی، بهنام، ۱۳۵۲ - ، تصویر گر
شناسه افزوده	: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان
	: (انتشارات مدرسه)
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۰۹۶۸۸

فارابی (معلم ثانی)

نویسنده: اسفندیار معتمدی
مدیر هنری: محسن خرقانی
طراح اسلیمی: مرحوم علی نامور
تصویرسازی: بهنام خیامی
چاپ اول: ۱۳۹۵
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی: خاورمیانه
چاپ و صحافی از: چاپ خجسته
قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال
حق چاپ محفوظ است
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۸۹۶-۲

ISBN 978-964-08-0896-2

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
وزارت آموزش و پرورش

نشانی: تهران، خیابان سپهبد قرنی، ترسیده پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلب، شماره ۸
تلفن: ۸۸۸۰۰۳۲۴ - ۹
دورنویس (فاکس): ۸۸۹۰۳۸۰۹

فهرست

سال شمار زندگی ۶ • پیشگفتار ۷ • در اهمیت مقام فارابی ۹

فصل اول - کلیات ۱۳

تولد و خردسالی فارابی ۱۴ • استادان فارابی ۱۵ • فارابی در دربار سیف‌الدوله ۱۶ • وفات فارابی ۱۸ • اخلاق فارابی ۱۸ • مقام فارابی در علم و فلسفه ۱۹ • چهار ملام ۲۱ • پیدایش فلسفه ۲۴ • فلسفه چیست ۲۸ • فلسفه اسلامی ۳۰ • آثار فارابی ۳۳ • آثار ریاضی موجود فارابی ۳۴ • تجلیل از مقام فارابی ۳۸

فصل دوم - احصاء العلوم (طبقه‌بندی دانش‌ها) ۳۹ • ترجمه‌های اخلاقی علوم در اروپا ۴۱ • سخنی در شمارش علوم ۴۴ • بخش ۱: زبان ۵۲ • بخش ۲: علم طبیعی و علم الهی ۶۱ • بخش ۳: ریاضیات (علم ل) ۵۲ • بخش ۴: علم منطقی و بخش‌های آن ۴۹ • و کلام ۶۶ • فصل سوم - فارابی و موسیقی ۷۳ • موسیقی چیست ۷۴ • اسامی موسیقی ۷۷ • اصول هنر موسیقی ۷۷ • تاریخچه موسیقی ۷۸ • موسیقی در ایران ۷۹ • و سبکی کبیر ۸۰ • فارابی و گام‌های موسیقی ۸۳ • گام معتدل ۸۴ • اقتران کامل ۸۵ • نغمه‌های هجگانه ۸۵ • صدا و موسیقی ۸۶ • چگونه صوت را می‌شنویم ۸۸ • اصوات موسیقی ۸۸ • گام ص ۸۹ • صدای انسان و آلات موسیقی ۹۱ • آلات الحان ۹۱ • آلات ریاضی ۹۱ • فصل چهارم - رسائل و کتاب‌های فارابی ۹۳

۹۳ • فلسفه افلاطونی ۹۴ • اغراض مابعدالطبیعه‌ی ارسطو (مقاصد متافیزیک ارسطو) ۱۰۷ • رسائلی الجمع بین رای حکمیین ۱۱۳ • شرح رساله زینون کبیر ۱۱۳ • رساله ۱۲ ۱۳۶ • فصول منتزعه ۱۴۱ • کتاب تحصیل السعاده ۱۴۷ • رساله‌ی موسیقی کبیر ۷ • واجب‌الوجود (خدا) ۱۵۸ • فیض ۱۵۹ • عالم وجود ۱۵۹ • نفس ۱۶۰ • نفس بشری ۱۶۱ • قوای نفس ۱۶۲ • وحدت نفس ۱۶۳ • عقل ۱۶۴ • عقل فعال ۱۶۴ • معرفت حسی و اشراق ۱۶۵ • اخلاق ۱۶۷ • اخلاق فارابی ۱۶۸ • علم اخلاقی و فارابی ۱۶۸ • اکتسابی بودن امور اخلاقی ۱۶۹ • اعتدال ۱۷۰ • اعمال نیک ۱۷۰ • فصل ششم (نظرات بر روشنگران دیواره فارابی) ۱۷۱

دکتر ابراهیم مدکو ۱۷۲ • دکتر برکشلی ۱۷۳ • جورج سارتون ۱۷۳ • سیلوش بیضایی ۱۷۴ • دکتر سید حسین نصر ۱۷۶ • تاریخ‌الحکماء قطعی ۱۷۶ • دکتر نبی‌الله صفا ۱۷۷ • شاعری فارابی ۱۷۸ • نکته‌هایی در رابطه با فارابی ۱۷۹ • واژه‌نامه ۱۸۷ • منابع و مآخذ ۱۹۱

- ▲ ۲۶۰ هـ. ق. تولد در روستای وسیج از ناحیه فاراب ترکستان
- ▲ ۲۶۷ هـ. ق. مهاجرت از وسیج به فاراب
- ▲ ۳۰۳ هـ. ق. سفر به بغداد
- ▲ ۳۰۷ هـ. ق. تألیف و تنظیم کتاب اندیشه‌های اهل آرمان شهر
- ▲ ۳۱۳ هـ. ق. پایان تحصیلات در بغداد
- ▲ ۳۱۶ هـ. ق. مهاجرت از بغداد به حران
- ▲ ۳۱۶ هـ. ق. بازگشت به بغداد
- ▲ ۳۲۰ هـ. ق. تألیف کتاب الحروف و شروع به تألیف آرای اهل مدینه فاضله
- ▲ ۳۲۲ هـ. ق. مهاجرت به دمشق
- ▲ ۳۳۰ هـ. ق. سفر به مصر
- ▲ ۳۳۱ هـ. ق. پایان تألیف آرای اهل مدینه فاضله
- ▲ ۳۳۴ هـ. ق. سفر به حلب و پیوستن به دربار سیف الدین و رفتن با او به دمشق
- ▲ ۳۳۸ هـ. ق. تألیف کتاب سیاسات المدینه
- ▲ ۳۳۹ هـ. ق. در دمشق چشم از جهان برپست.

در دورهٔ تحصیل هرگاه معلمان درس خود را

از آغاز موضوع مورد بحث، روش تاریخی شروع می‌کردند و از کسانی که در پیدایش و پیشرفت آن علم مؤثر بودند، سخن می‌گفتند، بهتر و دقیق‌تر می‌توانستم ارتباط برقرار کنم و درس را بهتر یاد بگیرم. این روش را در مدت بیش از نیم قرن تدریس خود نیز به کار می‌بستم و نتیجهٔ آن هم ماندگاری مطالب درسی در ذهن یادگیرندگان بود. برای اطلاع از سرچشمه‌های بعضی از مفاهیم علمی و جست‌وجوگران آن مفاهیم ناچار به جمع‌آوری و مطالعه کتاب‌هایی در تاریخ علم شدم. همین موضوع سبب علاقه و گرایش من به تاریخ علم شد به طوری که هم‌اکنون نیز مرا سخت به خود مشغول کرده و سبب شده است که نوشته‌هایی در این زمینه بنویسم. نمونهٔ آن مجموعه‌ای تحت عنوان ستارگان شرق است که اکنون هفتمین کتاب آن به دست خوانندگان عزیز می‌رسد.

در این کتاب از دانشمندی سخن به میان می‌آید که برای ادوختن از شرق (ترکستان) به آن سوی غرب (مصر و شام) سفر کرد و در پای سخن بزرگ‌ترین استادان زمان نشست و انواع معارف زمان را کسب کرد و کتاب گران‌قدر (احصاء العلوم) را نوشت. او فارابی معروف به معلم ثانی است.

پس از کسب دانش لازم «فارابی» برای خود رسالتی عالی برگزید و آن نحوه پیگیری می‌توان از علم و الهام و عقل و دین کمک گرفت و آرمان‌شهر (مدینه فاضله) وجود آورد؛ شهری که در آن همهٔ مردم در عدل و اعتدال و امنیت و رفاه زندگی کنند.

فارابی معتقد است که «حقیقت یکی است» گرچه راه‌های وصول به آن متعدد

است و دانشمندان و حکما با بهره‌گیری از خرد انسانی می‌توانند به آن حقیقت

واحد دست یابند. او از راه مطالعه پیگیر و منظم با اندیشه‌های افلاطون

و ارسطو آشنا می‌شود و به این باور می‌رسد که آن دو به

قله‌های دانش و خرد بشری رسیده‌اند و هر نظری که بیان کنند قابل پذیرش و قطعی و خالی از نقص است. اگر تفاوتی در میان باشد، اندک، و مربوط به نقصان درک افراد از اندیشه‌های دینی اسلامی است. که بر پایهٔ وحی قرار دارند با نظرات فلسفی حکمای یونان است. او می‌کوشد که و دین و فلسفه راه، نه در برابر یکدیگر، بلکه هماهنگ و در یک راستا قرار دهد و از پیوند اندیشه‌های مادی و معنوی، زمینی و آسمانی به «حقیقت یگانه» برسد و راه زندگی را بر پایهٔ عقل و وحی قرار دهد و به مدینهٔ فاضله‌ای برسد که در آن همهٔ مردم از نژادهای گوناگون و تفاوت‌های بدنی و فکری در پناه عقل و داد زندگی انسانی داشته باشند. امید است خواندن این کتاب سبب شود که پرسشگری و جست‌وجوگری فارابی در خواننده برانگیخته شود و بتواند به مطالعهٔ همه‌جانبه بپردازد و ضمن دریافت اندیشه‌های گوناگون و اغلب متضاد، به نوعی جهان‌بینی و وحدت ذهن دست یابد که در آن آرامش خویش را بر سعادت دیگران را در پی داشته باشد.

این کتاب شامل پنج فصل است. در فصل اول کلیاتی دربارهٔ فارابی و فلسفه نوشته شده است. فصل دوم به معرفی کتاب احصاء العلوم فارابی می‌پردازد. در فصل سوم چند رساله و کتاب فارابی معرفی می‌شود. فصل چهارم شامل آراء و نظرات فارابی است و در فصل آخر به معرفی آرای و نظرات فارابی می‌پردازد که دربارهٔ فارابی بیان شده است.

■ سپاسگزاری

اینجا لازم است از استاد هنرمند فقید مرحوم علی ناظر که طراحی اسلیمی و تصویرسازی این مجموعه را پایه‌گذاری کرد یاد خیری شود و از آقایان بهنام خیامی و محسن خرقانی که تصویرسازی و امور هنری را برعهده داشتند سپاسگزاری کنم. از حسین نویسی و صفحه‌آرا که کتاب را با دقت تایپ و آماده چاپ کردند سپاسگزارم. قدردان مدیران و کارکنان محترم و کوشای انتشارات مدرسه هستیم که با محبت و علاقه کار چاپ این کتاب را به سامان رساندند.

دراهمیت مقام فارابی

«فیل سوف [ابن سینا] هیچ‌گاه از مطالعه و تحقیق ملول نمی‌شد و باز نمی‌ایستاد، نه در روز و نه شب. بسا که چون خواب بر او غلبه می‌یافت، در عالم رؤیا به حل مسائل علمی و فلسفی نائل می‌آمد. چون در طبیعیات و منطق و ریاضیات به درجه کمال رسید، بیشتر اوقات خود را به عالم ماوراءالطبیعه اختصاص داده، کتاب مابعدالطبیعه ارسطو را به‌دست آورد ولی درک مناسب آن بر او دشوار بود و چنانچه خود گوید، بیش از چهل بار آن را خواند، از بر شد ولی مشکلات آن گشوده نگشت. تا روزی به هنگام عصر به دکان کتاب‌فروشی رفت. مردی کتابی به او عرضه کرد و با آنکه چندان مایل به خرید آن نبود کتاب را به سه درهم خرید. این کتاب همان کتاب فارابی، موسوم به «اغراض مابعدالطبیعه لارسطو» بود. چون کتاب را خواند، حل همه مشکلات خود را در آن یافت و سخت شادمان شد!»

هدف این کتاب

رسیدن به پاسخ پرسش‌های زیر است:

نویسنده کتاب «اغراض مابعدالطبیعه لارسطو» که بود؟

نام و نسبت او چیست؟

در کجا به دنیا آمد؟